

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 1 • NR 8 • 1963

Japansk heraldik
Af Christian Otto Achen

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Japansk Heraldik

Af Christian Otto Achen

BRUGEN AF slægtsvåbener har næppe på noget tidspunkt været så udbredt i Europa som i Japan. Den i sin rustning formummede kriger bar sit *mon* (slægtsmærke) i stort format på ryggen som et kendemærke for sine egne mænd, men også fortil var det iøjnefaldende anbragt, på hjelmen, på skulderstykker og brystet, ja undertiden på hver eneste af de mange dele, hvoraf hans rustning var sammensat. Selvfølgelig var faner, felttegn og telte smykkede med feltherrens våbenmærke, og efterhånden blev det skik, at alle hans folk kendetegnedes således.

Den daglige, civile klædedragt smykkedes på lignende måde, og denne skik praktiseres den dag i dag. På

For et års tid siden bad jeg min fader, som i mange år havde samlet japanske parérplader (se litteraturlisten) og syslet med japansk kunsthistorie og historie, om at skrive en artikel til *Heraldisk Tidsskrift* om den japanske heraldik. At Japan overhovedet har en heraldik, vil kanske overraske mange, men sådan er det, og den har, som det fremgår af artiklen, mange lighedspunkter med den europæiske.

I januar 1963 døde min fader, uden at artiklen var færdig fra hans hånd. Hvad der forelå, var nogle indledende bemærkninger til forskellige afsnit; nogle betragtninger over ligheder og uligheder mellem det europæiske og det japanske heraldiske system; og forslag til en række illustrationer, med tekst hertil. Skønt manuskriptet således langt fra var komplet, og de dele af det, som forelå, næppe kunne betragtes som endeligt formuleret, synes jeg alligevel, at disse notater indeholder så meget af heraldisk interesse, at de fortjener at publiceres her.

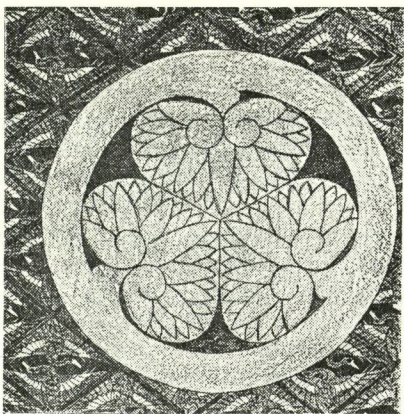
S. T. A.

ryggen af sin *kimono*, på begge ærmer og ofte tillige på begge sider af brystet bærer japaneren af stand sit *mon*, broderet eller ved indfarvningen af stoffet fremtrædende ufarvet deri (se figur 3). Ikke blot klædedragten, men mangfoldige andre ejendele, brugsgenstande af enhver slags, kendetegnes og dekorerer med slægtens *mon*.

Etymologisk er ordet *mon* beslægtet med det japanske ord for »mønster«. Oprindeligt var et *mon* måske blot et tegn eller mærke, hvormed man kendetegnede og prydede sine ejendele, altså et bomærke. På lignende vis er

1. Krieger med sin ansørers *mon* – tre bjælker i en ring – på flag, hjelm, bryst og talrige andre steder. Det pågældende *mon* tilhører vistnok daimyo-slægten Abé. Efter Gonse.

2. Silkestof fra 1700-tallet med Tokugawa-slægtens mon, tre blade af en beskeden plante, hvis japanske navn er »aoi«. Tokugawa'erne regerede Japan fra 1603 til 1867. Under dem blomstrede alle håndværk og kunstarter, og deres mon er et af dem, man oftest støder på. Også baggrundsmønstrets to traner er rimeligvis et mon. Efter Gonse.

mangen europæisk håndværkers og kunstners bomærke jo blevet videreført af hans efterkommere som et familievåben.

Brugen af *mon* som bomærker synes at kunne føres tilbage til 800-tallet. Virkelig udbredt er *mon* dog vistnok først blevet gennem den omtalte militære anvendelse under de store japanske borgerkrige, fra 1100-tallet.

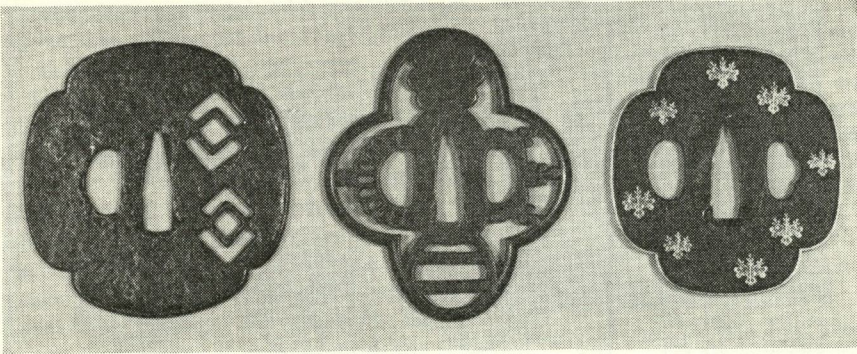
De *daimyo*'er (højbårne adelsmænd, af *dai* = stor, *myo* = navn) som var af direkte guddommelig oprindelse, havde oprindeligt ret til at føre tre forskellige *mon*: et permanent mærke, *jo-mon*; et mærke til civil brug; og et mærke som var forbeholdt deres familie. *Daimyo*'er af anden rang, dvs. som førte deres oprindelse tilbage til kejserhuset, havde to *mon*. Og adelsmænd af tredje rang kun ét. De vassaller, *samurai*, hvis udrustning ejedes af deres feudaltherre bar disses *jo-mon*.

Oprindelig var det således kun den højeste adel som havde ret til at føre eget *mon*, og deres tjenerskab og vassaller til at bære deres herres. Men ligesom i Europa bredte brugen sig til den lavere adel og andre befolkningslag: håndværkere, købmænd og bønder, og også blandt disse blev det almindeligt at føre et slægtsmærke (selv om det udtrykkeligt blev sagt, at de lavere klassers slægtsmærker ikke var »*mon*«!). De ikke-adelige klassers mærker indeholdt ofte en allusion til indehaverens levevej: et eksempel på hvad han producerede eller handlede med, et redskab, og lignende. I senere århundreder er der talrige eksempler på at skuespillere, geisha'er, brydere, ja skarprettere og tiggere førte *mon*.

Kun *slægts-mon* kendes. Byer, provinser, korporationer osv. synes ikke nogen sinde at have ført *mon*. En undtagelse kan dog selve staten Japan måske siges at være: En cirkelrund (sol)skive var et af Tokugawa-shogunernes *mon*. I form af en rød skive på

3. Samurai i civil klædedragt med Inazuma-mon på skuldre og ærmer. Figuren er et stiliseret lyn. Efter Ströhl.

4-5-6. Tre mon-prydede parérplader til sværd (klingen går gennem slidsen i midten; de andre huller er til sideknive). Til venstre plade af jern fra o. 1500 med uidentificeret mon: to kvadrater som skærer hinanden. I midten plade af jern fra 1600-tallets anden halvdel med fire forskellige mon, hvoraf i hvert fald de tre førtes af Hosokawa-slægten. Til højre plade fra 1700-tallet af en blåsort legering med et botanisk mon i guld. Dette mon er en differentiering af et af Mikado-familiens mon (se figur 7), og førtes af adskillige adelsslægter, som nedstammede fra den kejserlige familie.

hvid bund var det felttegn for denne herskerslægt, og efter at Japan i 1868 var blevet åbnet for omverdenen, blev shogunernes felttegn Japans handels- og nationalflag.

Den stiliserede chrysantemum-blomst, som kendes bl. a. fra japanske frimærker, er strengt taget ikke Japans statsvåben, men er det fornemste blandt Mikado-slægtens forskellige våbenmærker (se figur 7). Også de mon som kendes fra forskellige klostre eller munkesamfund, er personlige våbener. De tilhører ikke klostret som institution, men en af de guder, helte eller hellige mænd, som specielt æres på det pågældende sted.

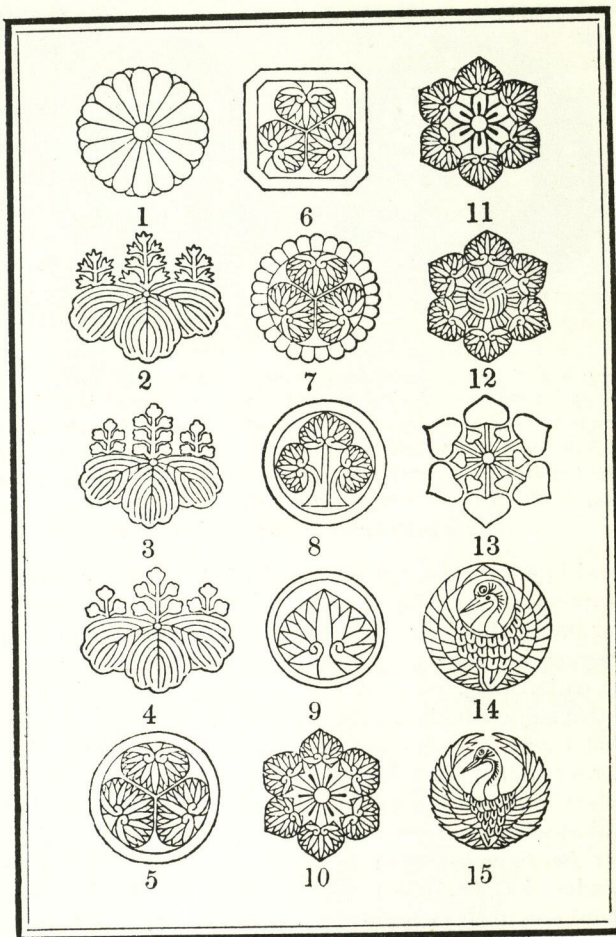
På et andet punkt minder den japanske heraldiks historie om udviklingen i Europa. Et mon kunne *tildes* en person — af mikadoen, shogunen, eller endog af en daimyo — men samtidig stod det enhver person eller slægt frit for at tage sig et mon, eller ændre et allerede eksisterende, efter deres eget hoved. Resultatet var, dels at mange adelsmænd af samme af-

stamning førte forskellige mon, dels at *samme* mon førtes af slægter uden nogen som helst forbindelse. I 1642 udgik der en ordre fra shogunen Iemitsu, at alle stormænd som havde militære følgesvende i deres brød, skulle lade deres mon registrere, og derefter ikke måtte ændre det. Efter at denne registrering var gennemført, blev det almindeligt, at de indregistrerede mon, af de personer som havde ret til det, blev anvendt og stillet til skue i endnu større omfang end før.

Skjolde brugtes ikke i Japan undtagen i form af store, rektangulære skærmbretter, der opstilledes side om side som et brystværn til beskyttelse af bueskytterne. De dekoreredes med farver og mærker, ligesom fanerne. De japanske mon er følgelig ikke skjoldformede, eller overhovedet begrænset af nogen bestemt omkreds. Der forekommer iblandt dem ganske fri, usymmetriske figurer, som f. eks. en balstyrig hest tøjret til to solide pløkke (mon for Soma-slægten). Langt de fleste mon er dog symmetriske, harmoni-

7. En side af en våbenbog over mon tilhørende de formeste daimyo-slægter. Efter Appert. Læg mærke til de forskellige grupper af differentieringer.

1. Kejsersfamilien.
2. En lang række højfornemme familier med tilknytning til kejsersfamilien.
3. Ligeledes.
4. Hosokawa (se også figur 5-6) m. fl.
5. Tokugawa (se figur 2) m. fl.
6. Matsudaira, flere forskellige grene.
7. Matsudaira, endnu en gren.
8. Honda.
9. Matsudaira, flere grene.
10. Tokugawa, sidegrene m. fl.
11. Matsudaira, flere grene.
12. Matsudaira, flere grene.
13. Shinjo.
14. Tozawa m. fl.
15. Mori.

ske figurer, hyppigt omgivet af en linje eller af en bredere ramme.

En rig variation af blomster og blade, insekter (f. eks. sommerfugle), og fugle (især traner, men aldrig ørne) er de hyppigst valgte motiver. Men desuden anvendes sol og måne, stjerner og lyn, bølger og bjerge, samt mangfoldige af menneskenes egne frembringelser, såsom gitre, tempelporte, stiger, pile, krus, hamre, vifter, paraplyer, mønter, hjelme, hatte, osv., ofte dog i så stærkt stiliseret tegning,

at man ikke umiddelbart kan se, hvad den forestiller. Kinesiske skrifttegn og rent geometriske konstruktioner (se figur 1 og 4) er ligeledes tit anvendt. Pattedyr, mennesker og fisk er sjældne.

Den standsbevidste marquis de Tressan (se litteraturlisten) kalder ligesud de japanske mon for »armoiries« og »blasons«, og også den meget vidende østrigske »Berufsheraldiker« Ströhl ligestiller dem med europæiske våbener. Will. H. Edmunds frakender dem derimod enhver lighed og lige-

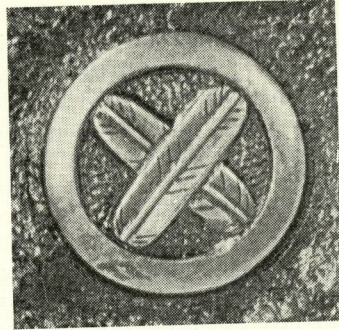
berettigelse med vesterlandsk heraldik. Hvem man vil give medhold, må blive en skønssag.

Edmunds har ganske vist ret i, at »valget af figuren eller figurerne til en mon synes i reglen at have været resultatet af en indskydelse, og der kendes mange eksempler på, at motivet for et mon skyldes en ganske tilfældig tildragelse«. Men sådanne tilfælde vrimler det jo også med i europæisk heraldik. Og når Edmunds så stærkt fremhæver, at et mon altid angav bærerens slægt eller tilhørsforhold, aldrig blot ham selv og hans rang, så synes også dette snarere at tale for end imod at betegne mon som heraldik.

Herfor taler endvidere, at det fra vesterlandsk heraldik kendte fænomen *differentiering*, også i vid udstrækning er praktiseret i Japan. Ved tilføjelse eller ændring af en omsluttende indfatning, ved øgning eller reduktion af selve motivet, dannedes nemt nye mon for grene af samme slægt (se figur 7).

Ligeså kendes »talende« mon, f. eks. mangfoldige differentieringer af blåregnen — hvis japanske navn er *fuji* — for de talrige forgreninger af slægten *Fujiwara*. En tempelport, på japansk *torii*, var mon for familien af dette navn, og *tachibana*, den lille japanske appelsin, tjente naturligt nok *Tachibana*-slægten som våbenmærke.

At mange fornemme slægter fører to, tre eller endog flere mon, hvilke som en særlig æresbevisning er tildelt dem af mikadoerne eller shogunerne, minder ligeledes om tilsvarende foreteelser i Europa. Ligeså det udstrakte misbrug af de navnkundigste mon, hvilket beklageligvis bevirker, at man aldeles ikke uden videre kan regne med, at en japansk genstand har væ-

8. Nærbillede af mon, 10 mm højt, i parérplade, sølv i jern. Vistnok 1700-tallet. De to krydsede fjer er et af *Abé*-slægtens mon. En anden slægt, *Assano*, differentierer dette mon ved at lægge den nederste fjer øverst.

ret i denne eller hin slægts eje, blot fordi den bærer dens mon.

Der er imidlertid også vigtige forskelle mellem japansk og europæisk heraldik. Den vigtigste er måske, at de japanske våbenmærker ingen bestemte farver har. Et mons kulør eller kulører varierer med materiale og andre omstændigheder. Ofte vises et japansk våbenmærke »uden farver«, dvs. blot i omrids eller som negativ silhuet på en farvet flade.

Litteratur

- Tei-san (G. marquis de Tressan): *Notes sur l'art japonais* 1-2. Paris 1905-06.
 Hugo Gerald Ströhl: *Japanisches Wapenbuch*, Wien 1906.
 Will. H. Edmunds: *Pointers and Clues to the Subjects of Chinese and Japanese*, Art. London 1934.
 Louis Gonse: *L'art japonais*, 2. bind. Paris 1883.
 G. Appert: *Ancien Japon*. Tokio 1888.
 A. C. Fox-Davies: *A Complete Guide to Heraldry*. Udgave 1954 p. 12.
 C. O. Achen: *Japanske parérplader*, p. 52-60 i »Jeg er Samler« 1. bind. København 1955.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.